

BOŠNJAK

KALENDAR

ZA PRESTUPNU GODINU

1888.

ŠESTA GODINA.

SARAJEVO
ZEMALJSKA ŠTAMPARIJA
1888.

Različite bilješke iz zemlje.

Prozorska „Pećina“ i znamenitosti u njoj.

Išetaš li cestom iz varoši Prozora jedno stotinu koraka, pa baciš pogled na lijevu stranu, pašće ti u oči brijeg, na kojemu se nalazi u visini stojeća kula i razvaline oko nje; pa kad počneš motriti gole i strašne stijene, od kojih se taj brijeg sastoji, opazićeš pri zemlji u tijem stijenama pećinu. Pristup k toj pećini je težak, jer se moraš penjati uz obronak drage, koja se tuda stere.

Ulazak u pećinu s početka je lak, a dalje veoma tegotan; jer prvo šupljina ne vodi pravcem, a drugo je na mjestima tako uska, da se čovjek jedva provući može, a mora se sa svjetlilom ići, jer se unutra ništa ne vidi.

Kad kad bi se sastalo društvo od 3—4 čovjeka, pa bi se odvažilo, da tu pećinu, koja vodi ispod svega brijega — progje.

Društvu to ne bi pošlo za rukom iz uzroka, što bi se, kad bi zašlo unutra — istravilo, pa vratilo natrag.

Trgovac Cvitko Brizar iz Prozora odvaži se jednoga dana sa društvom, da tu pećinu progje; ponesavši sa sobom svjetlila — zagje sa družinom u pećinu.

Došavši u sredinu pećine, naišao je na jedan nakovanj, od kamena istesan, a uz nakovanj takogjer od kamena istesanoga kovača sa batom u ruci, koji se zamahnuo, kao da će sad sa batom udariti po nakovnju.

Razgledavši sav u čudu taj nakovanj i kovača, pošao je sa družinom dalje, ne bi li još na štogod naišao. Nu ovdje je još dulje zastati morao, misleći kako da dalje put nastavi, jer pećina odavle vodi kroz stijene uz brdo, pa bi se morao penjati, dok bi u šupljinu za daljni hod zašao. — Pristupivši bliže, smotrio je sa družinom jednom basamake, koje sastoje od jednog do drugog, poprijeko naslaganog drveta; a da li baš od drveta i kakova, nije mogao konstatirati, pošto su već ti basamac i zaliveni sedrom, jer preko njih voda pomalo curi, a od kapljica se vode u pećinama sedra napravi. Ti basamac i su veoma skliski, te se teškom mukom sa društvom uz njih uspeo. Uspevši se uz te basamake, naišao je odmah na jedan kazan, istesan u kamenu kao najveća kaca. Taj kazan pun je vode tako, da se preko njega voda prelijeva, i ne može se dalje ići, van da se preko kazana prelazi, što je Cvitku Brizaru i njegovoj družini bilo nemoguće, pa se sa družinom vratio natrag, ponesavši sa sobom od kamena istesanoga kovača, da tijekom bolje i druge uvjeri.

Prozor, 1886.

Pribilježio: Nikola Vujnović.

Opis „Grad-Kule“ više varoši prozora.

Na sjevero-istočnoj strani više varoši Prozora na brijegu nalazi se starodrevna razvalina sa kulom 4 metra u visini, koja je sa svijeh strana obrušena.

Razvalina ta bila je nekoč tvrgjava, jer se i danas poznaju razrušeni zidovi, a sredina sastoji od raznovrsnih predragja; pa kad se u dublinu zemlje zakopa, opet se nalaze nekoja predragja, koja su ispod zemlje na više česti izvedene. Zid pak od kule je tako debeo i čvrst, da se od njega ne može ni najmanji kamičak odbiti. Cijelj pak, kojoj su odnosna predragja namijenjena bila, ne može se konstatirati, jer je već zemljom zaravnana.

Brijeg, na kojemu se pomenute razvaline nalaze, sastoji od istočne strane od samih golih stijena tako, da je sa ove strane pogled strmo veoma strašan, jer oči zanosi dolje jedna velika dolina, koja sve užom dalje vodi do općine Juga, kraj koje se bijeli stranom, obraštenom sitno-šumicom prosiječena krasna prozorska cesta.

Dolazak dakle k tvrgjavi bio je nepristupan osobito sa sjevero-istočne strane; dočim sa južno-zapadne strane može se uspeti, ali velikom mukom, a gdjetko nemože van bosonog.

Narod pripovijeda, da je tu nekoč stanovala bosanska kraljica Katarina, koja, budući nije imala nikakove vode u tvrgjavi, navela je vodu ispod zemlje iz takozvanog „Jezera“ u Borovničkim barama, nedaleko od Prozora, bez da se tome u trag uvući moglo.

To Jezero postoji i danas u Borovničkim barama, a voda toga Jezera je veoma dobra i zdrava.

Kad su Turci Bosnu zauzimali i sve već osvojili, pa kad je došlo do tvrgjave kraljice Katarine, jurišali su na nju, ali uzalud; ona ih odbijaše i svoje tvrgjave hrabro.

Videći Turci šta je i kako, premišljahu svakako, kako da tvrgjavu zauzmu i gle! dogjoše i na to, da otkuda kraljica vodu dobavlja, a voda se tu nigdje opaziti ne može?

Ovome se Turci domisliti ne mogoše, te ih tome neka baba Dedića savjetova, da konja gjogata 7 dana žedna drže, pa gdje taj konj nogom zakopa, da ondje ima vode.

To Turci uradiše i zbilja pogje im za rukom; konj sedmi dan ožedni, zakopa nogom na jednom mjestu, a Turci tu raskopavajući, nanidoše na vodu, koja je umjetničkim načinom dovedena u tvrgjavu iz „Jezera“ u Borovničkim barama.

Tu vodu su Turci odbili natrag i prepriječili joj dolazak u tvrgjavu. Videći sada kraljica, da je u nevolji i da joj opstanka u tvrgjavi neima, ne htjede se predati Turcima, nego izagje sa svoje

dvoje djece, jednim muškim a jednim ženskim iz tvrgjave, dogje na istočnu stranu brijega i baci muško dijete dolje, voleći i to nego da Turcima dogje u ruke i da se poturči, a zatim je sama skočila za njim, dočim je žensko dijete ustavila kod tvrgjave.

Ovu je tvrgjavu dakle bilo teško zauzeti zbog toga, što je pristup k njoj stranom težak, a stranom opet nikako moguć, pa je u zauzimanju Bosne i najkašnje osvojena.

Prozor, 1886.

Pribilježio: Nikola Vujnović.

Ruševine u Bužimu, Vrnograču, Jezerskom i Krupi.

Na mojemu putu kroz bosansku Krajinu dogjoh u selo Dobroselo, da ovdje kod kuće Čotine Stupara otpočinem, koji se stari čovjek pusti sa mnom u razgovor. Po raspitivanju reče mi on: Gospodine! dok počineš ićemo ovdje jedan nišan gledati; ondje je dolazilo već mnogo gospode, no mi natpisa od toga nišana nijesu kazati mogli ili nijesu hotjeli. Moji su stari pripovjedali da je tu neka djevojka Mara ukopala popa brata Marijana od 300 godina ni stara ni mlada.

Nakon mojega otpočinka otputim se s Botinom k tome nišanu; to je jedan osmero-uglasti kamen metar i pô visok 20 cmtr. debeo u zemlju usagjen uz veliku trešnju sa natpisom. *) Nakon toga pokazala mi jednu veliku i debelu bukvu na drugom brijegu te mi reče: Gospodine! vidiš one velike bukve; ondje je bila crkva sv. Ilije, to je prava istina, meni je moj otac pripovijedao, da su mu njegovi stari pripovijedali i tu su crkvu Turci pred četiri stotine i više godina kod zauzeća Bosne uništili. Na to će opet moj vogja Čotina: Ovo se mjesto zove radi ovoga nišana „Krst“ pa i sve ove kuće koje su ovdje, spadaju pod knežiju Dobroselo, ali imaju posebno ime Krst. — Ono tamo brdo gdje je bila crkva zove se „Crkvina.“ Još mi primjeti ovo: Kad bi naš premilostivi car ovdje gdje ovaj krst stoji crkvu sagraditi dao, ovdje je upravo nekakva svetinja, mogu ti i to primjetiti da ovdje niko ne može pamtititi da je grad (tuća) pobio, ili da se kakva druga bolest pokazala niti megju marvom niti megju narodom. Opet nastavi Čotina: vidi upravo, ovdje je nekakva velika svetinja, eto krsta na tom kamenu isječena; da tu nije nekakve svetinje, to bi bili Turci za vrijeme ovoga ustanka uništili, eto su ga odbijali pa ga odbiti nijesu mogli.

Istoga dana krenuh dalje te dogjoh na brijeg takozvani Mrazovac; tu ugledah pred sobom još do tada navigjenu divnu usku dolinu kroz koju

teče malešan potočić Bužimkovac, oko potočića zelene se lijepe livade; tu ujedno pogledah i na brijeg, koji više te lijepe i uske ravnice zapadno leži i na istom brijegu ugledah ruševinu grada Bužima. Tu sam išao, te promatrao negda znamenito mjesto. Kad sam ušao na prvu kapiju opazio sam ruševinu unutrašnjeg grada. Momče Hasan Mulalić donese fenjer pak onda idosmo u unutrašnji grad i tu opazih dubok zdenac pred vratima unutrašnje ruševine kamenjem zatran.

Na to će moj vogja Hasan: Vidiš gospodine! ove ruševine ovo ti je bila džamija, to nije dugo vrijeme od kada se u ovoj džamiji klanjalo; prošle je godine onaj hodža umro koji je u njoj klanjao, vidiš ovaj bunar taj je bunar preko 40 aršina dubok, sad si oseirio to, te sad hajdemo u ovu kulu što je najveća; tu možeš u dvije tamnice unići a jedna je porušena. Hasan zapali na to svoju lojenu svijeću te krenusmo u kulu koja leži na južnoj strani unutrašnje ruševine. Unigjosmo u jednu tamnicu gdje je sa svijem ledeno i tamno; sad hajdemo u drugu, u toj je još ledenije i tamnije, jer ne dopire u nju nikakva svjetlost. Na to će Hasan: vidiš gospodine! ove rupe, ovuda sam silazio ja sa svojim ocem u najdonju tamnicu, u njoj je gospodine jedna dugačka ploča na kojoj su nekoga vakta hapsi ležali; koji bi što tako jako skrivio, moj mi je otac pripovijedao da je čuo od svojih starih, da kad bi u ovu tamnicu jedan metnut bio, da onda ni jesti ni piti dobio ne bi, nego je postio; gore su bile još dvije hapsane — eto baš još jedna cijela, u toj se je vidilo. Odavljen krenusmo u drugu kulu na sjevernoj strani; tu se jedva uvukosmo i to samo u jednu tamnicu, jer je ulaz porušen kamenjem i obrastao dračem. Ova je ozgo kamenom lijepo voltana i u volti nekoliko gvozdernih kuka. Na to će Hasan: vidiš gospodine! ovdje se je vaktile vješalo a kad bi koji umro na vješalima onda bi ga u ove zarušene dvije tamnice bacili. Zatim krenusmo na istočnu stranu u treću kulu, u kojoj je isto tako ulaz zarušen da se jedva uvukosmo; kad odavle izigjosmo, krenusmo iz unutrašnjeg grada u izvanjski, u kome je lijepa ravnica okolo cijeloga unutrašnjeg grada, gdje se poznaje samo gdje što, gdje su kuće bile u kojima su u neko vrijeme Turci stanovali, a osobito kad bi kakav ustanak bio, tu im je bila tvrgjava. Sa bedema su se branili neprijatelju, na bedemima su izvanjskog grada stajali topovi.

Na to ćemo okolo grada; ovdje opazih na južno-zapadnoj strani od grada veliku džamiju, za koju mi Hasan reče, da ovolike drvene džamije nema u svoj Bosni, i da preko ovoga brijega što leži istočno od grada živi jedan hadžija, koji je preko stotinu i deset godina star, i da taj mnogo znade pripovijedati o ovome gradu. Na to se uputih